

Книга за Всеку дом

БЪЛГАРСКИ празници и обичаи

Лилия Старева

СН
СОФТПРЕС

Съдържание

Въведение	3
1 януари , Нова година, Васильовден, Сурва	7
2 януари , Свети Силвестър, Силвестровден	15
5 януари , Кръста, Попова Коледа	17
6 януари , Богоявление (Водици, Йордановден)	18
7 януари , Ивановден	24
8 януари , Бабинден	26
17 януари , Антоновден	29
18 януари , Атанасовден	31
20 януари , Свети Евтимий, Петльовден	34
1 февруари , Свети мъченик Трифон, Трифон Зарезан	37
1-3 февруари , Трифонци	40
3 февруари , Свети Симеон Богоприемец	43
10 февруари , Свети Харалампий	45
11 февруари , Свети Влас, Власовден	48
1 март , Баба Марта	51
9 март , Свети четиридесет мъченици (Младенци)	55
25 март , Благовец	59
1 май , Йеремя	64
2 май , Цар Борис I	66
6 май , Гергьовден	67
9 май , Летен Никулден	75
11 май , Свети свети Кирил и Методий	76
12 май , Герман	77
21 май , Свети Константин и Елена	81
11 юни , Свети Вартоломей	85
14 юни , Елисей	86
20 юни , Свети Наум Охридски	86

24 юни , Еньовден	87
29 юни , Петровден	93
30 юни , Павловден	95
1 юли , Свети Козма и Дамян, Свети Врач	96
5 юли , Летни свети Атанас	98
8 юли , Свети Прокопий Пчелар	100
15, 16, 17 юли , Горещници, Германовци	101
20 юли , Илинден	103
27 юли , Свети Пантелеймон	105
27 юли , Свети Седмочисленици	106
1 август , Макавей	107
6 август , Преображение Господне	108
15 август , Успение Богородично	109
29 август , Секновение	111
1 септември , Симеоновден	112
5 септември , Свети Праведни Захарий и Елисавета	116
8 септември , Рождество Богородично	116
14 септември , Кръстовден	117
17 септември , Свети мъченици Вяра, Надежда, Любов и майка им София	119
14 октомври , Петковден	120
19 октомври , Свети Иван Рилски	123
26 октомври , Димитровден	124
27 октомври , Мишкинден	126
1 ноември , Братята Козма и Дамян, Ден на народните будители	128
8 ноември , Архангеловден	129
11 ноември , Свети Мина	131
14 ноември , Свети Филип, Мратници	132
21 ноември , Въведение Богородично. Ден на християнското семейство	134

24 ноември, Света Екатерина	135
25 ноември, Свети Климент	136
30 ноември, Андреевден	137
4 декември, Света Варвара.....	139
5 декември, Савинден.....	142
6 декември, Никулден	143
9 декември, Света Ана.....	147
12 декември, Свети Спиридон.....	149
18 декември, Свети Модест	150
20 декември, Игнажден	151
22 декември, Света Анастасия	156
24 декември, Бъдни вечер	157
25 декември, Рождество Христово, Коледа	164
25 декември – 6 януари, Опасните дни от Коледа до Йордановден	170
27 декември, Стефановден	172
Подвижни празници.....	173
7 седмици преди Великден	
Сирница, Прощка, Постна неделя.....	174
След Сирница	
Тодорова неделя.....	180
Събота след Сирница	
Тодоровден, Тудурица, Конски Великден.....	183
Събота преди Страстната неделя	
Лазаровден.....	187
Неделя преди Великден	
Връбница, Цветница	190
Страстната седмица, Великден	
Възкресение Христово	193
Седмичата след Великден	
Празна, Томина неделя	199

40 дни след Великден

Възнесение Христово, Спасовден 202

След Петдесетница

Свети Дух – Света Троица, Петдесетница,
Русалска неделя 205

Рецепти за празничната трапеза 209

Приготвяне на хляб 213

Хляб без квас (прясна пита)..... 215

Питка със сода и мая (боговица)..... 215

Колаци по родопски..... 215

Квасен хляб (квасник, кисел хляб).....216

Бъдничвечерски колак.....216

Коледен кравай.....217

Медена пита217

Содена питка с мед217

Великденски хляб с яйце.....218

Козунакът на баба 219

Козунак от Странджа 220

Качамак 220

Постни ястия 221

Супи 222

Арамеева чорба 222

Клин чорба 222

Клин чорба от кисело зеле..... 222

Супа от лучени топчета..... 222

Чорба от зелен боб 223

Варена леща по манастирски 223

Постна празена супа 223

Чорба от челядинки 224

Чорба с пресен чесън 224

Студена чорба с домати и ориз..... 224

Чорба от лапад..... 225

Основни постни ястия.....	225
Гъст фасул.....	225
Джуркан (трит) фасул	226
Трит фасул с тиква.....	226
Печен боб с праз.....	226
Лютика с червени чушки.....	228
Печена бобена лютика.....	228
Лютеница с картофи и лютеница с фасул	228
Пълнени чушки с „пиленца“	229
Гнетени чушки по ботевградски	229
Гнетени чушки по михайловградски.....	230
Гнетени чушки по софийски.....	230
Сарми с кисело зеле – „гушки“	230
Сарми по врачански.....	231
Сарми с кисело зеле и фасул – „кюфтета“	231
Сарми с чукан боб.....	231
Пролетна манджица „Да се фанеш за зелено“	232
Бежанска манджа с маслини.....	232
Кисело зеле с картофи.....	233
Варени царевични зърна	233
Печени зеленчуци	234
Тюрлюгювеч.....	234
Картофи с ориз	235
Коприва с орехи	235
Яхния от коприва със сухи чушки.....	236
Постна кромидена манджа	236
Постна манджа.....	236
Гъби с праз.....	237
Гъби с ориз.....	237
Леща плакия	237
Яхния от пресен лук.....	238

Ястия с риба.....	239
Никулденски шаран.....	240
Никулденски шаран в тесто	240
Рибник в кора.....	240
Рибник от шаран с орехи	241
Рибник с мерудия.....	241
Риба плакия	242
Шаран с кисело зеле	242
Блажни ястия.....	243
<i>Ястия с яйца и сирене</i>	<i>244</i>
Задушени чушки по дряновски	244
Пържено кисело зеле с яйца	244
Бял мъж	244
Пържени чушки със сирене.....	245
Миш-маш	245
Яйца с картофено пюре на фурна	245
<i>Курбан от агнешко месо</i>	<i>246</i>
Агнешки курбан.....	246
Курбан чорба.....	246
Пълнено агне	247
Пълнена агнешка плешка	247
Капама с агнешко	248
Агнешко с ориз на фурна	248
Дроб сарма	249
Яхния от овнешко с червени пиперки.....	249
<i>Курбан от свинско месо.....</i>	<i>250</i>
Почерпка за колачите на прасето в Троянско	250
Спържа	250
Разложка капама	250
Свински джолан в гърне	252
Сарми от лозови листа.....	252
Зелеви сарми по добруджански.....	253

Свинско месо със зелени домати от туршия	253
Свинско „Печенина“ със свински ребра и кисело зеле..	253
Свинско със зеле – „Кокале със зеле“	254
Кебап на шиш за Коледа	254
Баница с месо (тутманик)	254
Ястия от птиче месо.....	255
Чорба от пилешки дреболии	255
Домашна кокошка с ориз за Васильовден	255
Пълнена варена кокошка.....	256
Пиле на фурна	256
Пиле с пресни чушки	256
Пилешка каша	257
Пълнена коледна пуйка.....	257
Колбаси и суджуци.....	258
Бабек (пълнено шкембе).....	258
Кървавица	258
Суджуци.....	258
Домашно приготвено луканче	259
Пача по серски.....	259
Пача по плевенски	259
Домашна саздърма по родопски	260
Дядо	260
Баници и бухтички	261
Баница със сирене по белослатински	262
Баница по горнооряховски	262
Баница със сирене и ориз.....	262
Бюрек	263
Плънка със спанак и сирене	263
Щирник	263
Болярска баница	264
Вита баница с праз и гъби	264
Вита баница	265

Гюзлеме баница	265
Сладка баница	265
Баница с локум на моята майка	266
Постен тиквеник	267
Тиквеник от серско.....	267
Тиквеник по русенски	267
Бухтички	268
Бухтички от Странджа.....	268
Долангач.....	269
Курабии	269
Тутманик.....	269
Зелник по трънски	270
Баница със спанак.....	270
Питник.....	270
Лучник	271
Постен лучник.....	271
Копривник.....	271
Клин.....	272
Ошав	272
Десерти.....	273
Сарайлия	274
Баклава	274
Баклава по горноджумайски	274
Мляко с ориз (сутляш).....	275
Сладко точено.....	275
Тиквена торта	275
Халва от брашно	276
Пестил от сини сливи.....	276
Печени ябълки.....	276
Пита с ябълка.....	277
Яйченик.....	277
Варено жито с канела	278
Сватбарско жито	278

1 ЯНУАРИ

Нова година, Васильовден, Сурва

Имен ген* празнуват:

Васил, Василка, Веселин, Веселина, Вълчо

Както всяко начало, и Нова година се чака с надежда за по-добро. Човек се опитва да го види във всеки знак, който дава светът около него, и да го предизвика с жест, ритуал, слово. Вярва в магията на изреченото, на направеното заклинание. Хората днес не са загубили надеждата на предците ни, че всеки може да влияе на съдбата си, да ѝ покаже с различни ритуални действия и думи какво очаква от нея, да я направлява, да я предизвика, да я направи такава, каквато би искал да се случи. Именно с тази надежда са свързани голяма част от българските народни ритуали на 1 януари. Към нея препраща и Васильовден. Празнува се в чест на свети Василий Велики, чието име идва от гръцки език и означава „царски, царствен“. Светецът помага срещу магии, уроки, зли сили и душевни заболявания. Пречиства мислите и грешните желания, дава надежда при униние и отчаяние.

* Повече информация за имените дни ще откриете на стр. 287.

По-малко известен е фактът, че на 1 януари Църквата празнува и Обрезание Господне, или обрязването на Христос. Според тогавашния еврейски закон всички момченца се обрязвали на осмия ден от раждането им, а обрязването на Христос е символ свидетелство за това, че Господ е станал човек.

Как празнуваме

Вечерта срещу Нова година е втората след Бъдни вечер, в която храната се прекадява, т.е. освещава и пречиства със силата на тамяна и огъня. Чрез вечерята в този ден хората дават най-важните знаци за това, което очакват да им се случи в настъпващата година. Един от тях е празничната пита с пара. Питата се разчупва високо и се раздава на всички по старшинство. Най-добре е парата да остане за дома, за иконата или за главата на семейството. Ако се падне на друго, стопанинът има възможност да я откупи. Това е още една възможност сполуката и благополучието да са за целия дом. Сценката с пазаренето прави откупуването още по-весело.

След каденето на трапезата и разчупването на питата стопанинът завърта тавата с баницата с късмети. Всеки взема парчето, което му се пада. Късмети има за всички от семейството, дори и за тези, които отсъстват от дома. На някои места се разменят и новогодишни подаръци. След вечеря новогодишната трапеза не се раздига до сутринта, храната се оставя за праотеца стопанин.

Огънят в огнището се поддържа през цялата нощ и се смята, че не е на хубаво, ако се остави да угасне.

На масата задължително присъстват свещ и жито, които се запазват след вечерята. През годината се използват в различни ритуали, най-често свързани с предпазване от градушка и различни болести.

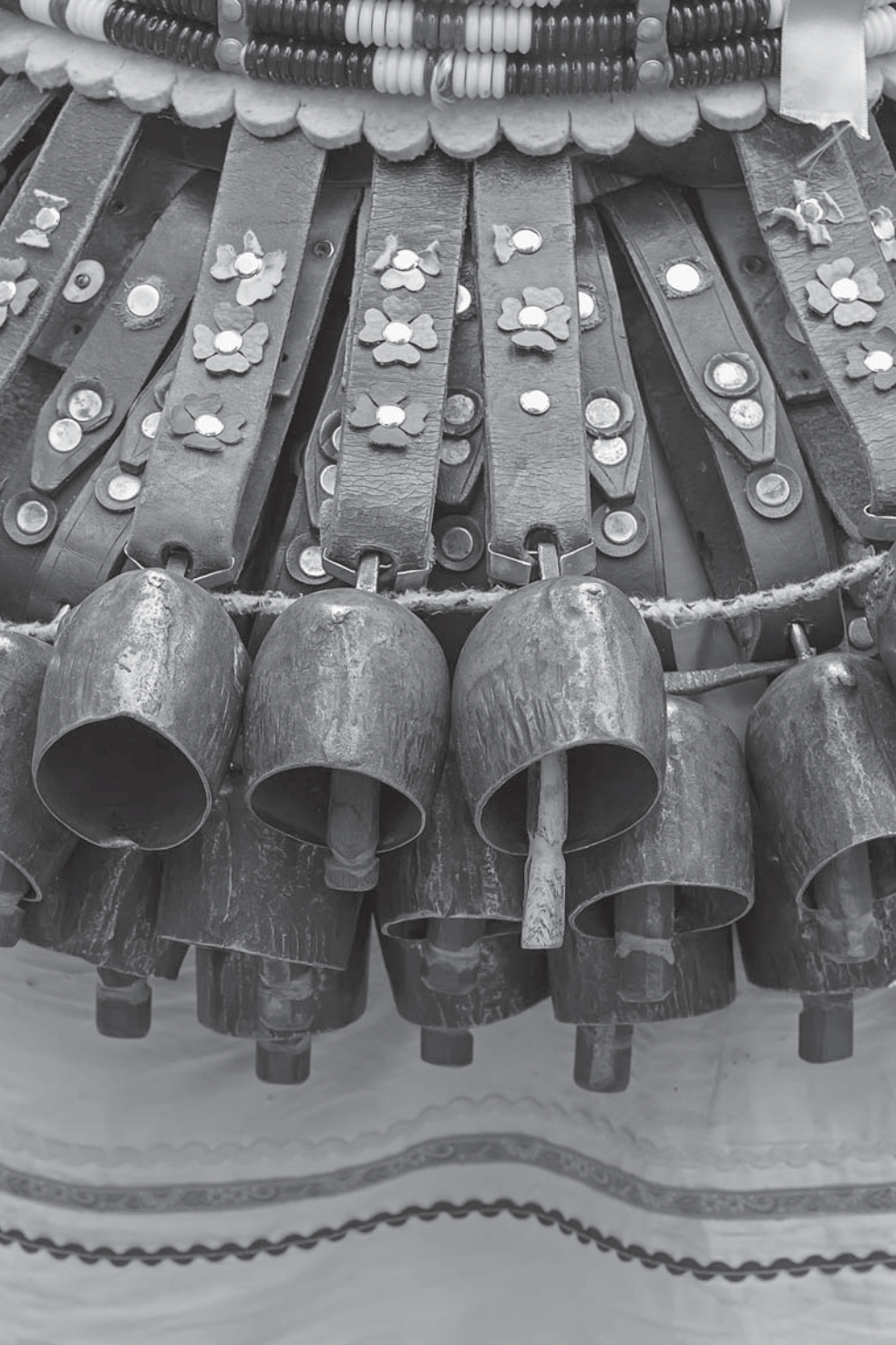
Сурвакане

За първия ден на Нова година е характерен обичаят сурвакане. Сурвакарите са деца със сурвакница (дрянова клонка, украсена с пуканки, с червени конци, с парички или малки звънчета), които изричат новогодишна благословия: „Пълна къща с дечица, пълна кесия с пари, пълни обори със стока“. С дряновата пръчка те удрят по гърбовете всеки член на семейството по старшинство и наричат:

Сурва, сурва година,
весела година,
златен клас на нива,
зелен грозд на лозе,
жълт мамул на леса,
червена ябълка в градина,
пълна къща с коприна.

Или в по-съвременен вариант:

Живо-здрavo догодина,
догодина, до амина!
Сурва, сурва, весела година,
живи здрави догодина, до амина!
На всекиго жълтица,
а на мене с торбица!

Кукери

Характерни за този ден са маскираните сурвакари – кукерите. Те са мъже, облечени в женски дрехи, украсени с маски на животни и птици, често силно гримирани. Появата им съвпада с периода на т.нар. Мръсни, Некръстени дни. Такъв е и смисълът на този своеобразен мъжки карнавал – да предпази от злото, да пропъди демоните и злите сили надалеч и да предизвика плодородие.

От 2015 г. кукерството и коледарството влизат в списъка на ЮНЕСКО на нематериалното културно наследство. Началото на българското участие в списъка бе поставено от Бистришките баби през 2005 г.

Пожелания и прегсказания

И днес, както и някога, Нова година не може да мине без гадаене и предсказване. В народната традиция 1 януари е най-доброто време за наричане, гадаене и предсказания.

За плодородие

Плодородието навсякъде – по нивите, по домашните животни, пчелите и лозята, се търси и днес. Ако жената, която е месила новогодишната пита, отиде в градината, в кошарата или на пчелина с тестени, още неизмити ръце и пипне дърво, животно или кошер, те ще раждат повече и пчелите ще се роят. По кромид лук се предсказва времето през годината. В дванайсет люспи, наречени на дванайсетте месеца на годината, се слага по малко сол, изнасят се на покрива или се

слагат на печката. На сутринта се гледа дали солта се е разтопила, или е останала твърда. Ако се е разтопила, през съответния месец ще е дъждовно, ако ли не – ще има суша. Това е едно от предсказанията, които може да се направят на всеки преход на сезоните, във всеки граничен миг на времето.

За здраве

Няма нищо по-важно от здравето. То може да се пожелае и по магически начин да се предизвика на Нова година. В Родопите майките стават рано и сурвакат с дрянова пръчка децата още докато спят под завивките, а после – и останалите членове на семейството. Счита се, че водата, в която е потопен дрян, има магическото свойство да предава младостта и свежестта на дряна върху хората. Затова жени и момичетата си с вода, в която е потопен дрян – да са здрави и блестящи.

Ако обредната погача не е доизпечена, годината ще е тежка, ако е изпечена – здрава, а ако е препечена – на децата ще поникнат здрави зъби.

На входната врата се поставя дрянова клонка с пъпки. Майката нарича на всеки член от семейството пъпка от дряна, а след това хвърля пъпките в огъня и ги гледа как изгарят. Ако пъпката подскочи и пукне, този от семейството, на когото е наречена, ще бъде здрав и пъргав през годината, ако остане да тлее – човекът ще боледува. Най-лошо предсказание е, ако почернее и се вдигне пушек.

По ядките на орехите, наречени за всеки, също се гадае за здраве. Ако орехът е бял и пълен, такъв ще е и човекът – здрав, бял, без трудности.